

Смеркало. Данило біг, майже летів, лугами понад річкою до свого друга Володі. Часу залишалось зовсім мало до прибуття потяга, і тільки Володина автомашина допомогла б йому дістатися залізниці раніше за визначену годину прибуття.

Там, на станції, була Світлана. Його мила, єдина Світланка, з якою останнім часом у них все йшло шкеребеть...

— Володю, друже, виручай! — на ходу кричав Данило, забігаючи на по двір'я. — Заводь. Часу мало!

Ключі завжди висіли в замку старих «Жигулів», і Володю не треба було просити двічі. До того ж, ворота відчинені...

— Куди їдемо? — спокійно перепитав, виїжджаючи.

— На залізничну станцію, тисни на газ! Мені обов'язково треба з нею поговорити.

— Встигаємо... Не панікуй! Ох уже ці закохані. В іншому світі живете! — жартував Володя.

Та Данилові було не до жартів, наче насправді перебував у іншому світі. У світі першого кохання — чарівному, світлому, широкому і просторому, а деколи — темному, дрімучому й непрохідному, як карпатський ліс. У світі Добра і Зла.

Кохання — це світ. Як і всі інші за суттю: з польотом за хмари і з падінням на землю грішну. З неперевершеним почуттям перемоги і з тупим болем втрати. То є такий собі райський сад з фруктовими деревами рідкісних сортів, повний квітів з п'янким ароматом, котрий відбирає в тебе всі інші запахи й відчуття. Оця черемха, можливо, зводить з розуму! А ця ніжна конвалія не відпускає від себе. А тут що? Це нарциси. Милують око й милуються собою. А там вишукана троянда вабить до себе витонченим легким ароматом. Скільки тут краси!

Але десь там, поміж пишних орхідей і білосніжних лілей, щось заворушилося, щось поповзло рівномірно і впевнено обережно! Дивись, куди ступає нога.

Поміж квітів і кущів, у високих травах водяться змії, укуси котрих болючий. А для когось і смертельний. Усе є в цьому саду. Все, як і в житті... Яка ж тоді різниця?! Різниця в тім, що всі відчуття гостріші й виразніші. Емоції бурхливіші. І ці відчуття часом ріжуть як гострий ніж, а часом — як ніжна хвиля, огортають, заповнюють тіло. Розходяться по жилах...

Ці відчуття — як вода. Чиста, цілюща вода, що б'є з джерел і дарує життя!

Ці відчуття — як вогонь, котрий теплом огортає серце. А в іншу мить спалює його дотла. Як вітер, що грається з волоссям. Пестить обличчя. А в іншу мить шаленіє, кидаючи з виру у вир безпомічну жертву.

Ці відчуття — як оті ягоди з райського саду. Посипаєш їх цукром і смакуєш, смакуєш... і здається, що вже ситий, та хочеш ще.

Хочеш втамувати спрагу і ловиш у руки келих із напоєм, підносиш до губ, і він залишає на них гіркоту полину, а хотілося ж медовухи! Ці відчуття — як те добре вистояне вино — легко паморочить голову, а далі, в іншу мить, — валить тебе з ніг. І летиш, летиш... у той рай? А чи, може, в прірву?

Данило стрімко линув до залізничної станції. Чи точніше до Світлани. От і переїзд, за ним поворот направо, у повну вічних вибоїн вуличку, що вела до колії.

Автомобіль був ще на ходу, коли Данило вискочив з нього, грюкаючи дверима й біжучи на світло придорожньої лінії.

Вечоріло. Десь там була вона.

Людей зібралось багатенько, розсіяних купками всією довжиною колії. Данило йшов, вдивляючись в обличчя. Побачив, що Світлана стояла сама. На мить все його тіло охопив жар: «Що скажу? І чи почує?».

— Добрий вечір! — різко випалив, — не покликкала провести?

— Більше нема потреби кликати тебе, — згорда відповіла Світлана. — Невже ти не зрозумів, що вільний від моїх покликань... Думала, все між нами з'ясувалось...

— Не говори так, Світланко! Ти знаєш, що ми не можемо розлучитись, ми маємо бути разом!

Данило схопив Світлану за руку. Не забрала, але й виразу обличчя не змінила.

— І для чого? Яким чином ми можемо бути разом, коли все більше й більше сваримось, не розуміємо одне одного...

— Не їдь сьогодні, залишайся, будь ласка, — майже благав Данило. — поговоримо ще раз про це без криків і образ...

Почувся гудок потяга, а за ним і стукіт коліс заглушив слова Данила. Він розгубився. Світлана почала шукати очима номер свого вагона.

— Та відпусти ж мене нарешті! — роздратовано вирвала руку. — Ще втрачу потяг через тебе!

Попрямувала бігом до вагона. Й не оглядаючись, не кажучи жодного слова прощання, піднялася сходинками. Данило, розгублений та безсилий, йшов услід.

— Світланко... — вирвалося чужим голосом із грудей.

Постать її зчезла у вагоні. Потяги на цій маленькій станції не стоять довго. Провідниця з розумінням подивилася на Данила, що стояв біля дверей вагона, ніби вибачалася за те, що повинна зачинити двері.

Потяг рушив. Стукіт коліс ставав все гучнішим. Данило пришвидшував кроки. Він підбігав за потягом, та вагони швидко й безжалісно пробігали повз, залишаючи самотнього молодика змагатися не на рівних...

«Ту-ту-у!... — ще раз пролунав звук гудка потяга, ніби глузуючи з Данила: — І не намагайся. Мій сталевий біг прудкіший!».

Данило йшов, не розуміючи куди й чому. Вагони щезли у темряві. Навкруги залягла порожня тиша. А він ішов все далі й далі, залишаючи позаду вогні придорожньої лінії...

Володя вийшов із машини. Ті, що проводжали, поверталися. Все затихало. Та ніде не було видно Данила. Вийшов на лінію, щоб подивитись, де ж він затримався? Порожньо на колії! Нікого нема, та й стемніло вже добряче.

«Невже поїхав із Світланою? — подумав. — Ото навіжений! Але ж і без квитка?!» — все запитував себе подумки Володя.

Ще раз кинув очима уздовж колії. В останніх придорожніх вогнях угледів постать, що віддалялася.

— Та це ж Данило! І куди несе його в темряву?!

Не роздумуючи, Володя попрямував навздогін по шпалах. Почав кричати:

— Даниле!!! Агов, Даниле! Ти що, оглух? Зупинися!

Прискорив ходу, кличучи Данила, та марно. Уже біг, хоча з його астмаю це було нелегко. Проте щось ніби підказувало, що бігти треба, бо Данило не зупиниться.

Важко сопучи, Володимир долав відстань. Все ближче й ближче вимальовувалась висока постать Данила. Нарешті схопив рукою за плече друга, майже обвис на тому. Кричати уже не міг, з горла свистіло:

— Ти що очманів? Куди тебе несе? — шепотів, задихаючись.

Обличчя Данила було безвиразним, якимось неживим. Блідість кидалась у вічі навіть у напівтемряві. Й разом з нею застиглий камінний вираз... Відчаю? Люті? Жалю? Данило зупинився, та більше ніякої реакції не було. Дивився в одному напрямку й мовчав. Володі стало ніяково, двома руками, як міг, поштурхав друга за плечі.

— Гов! Прокинься! Що з тобою?!

— А, це ти, Вовка... — зреагував в'яло Данило. Що тут робиш?

— Це ти що тут робиш?! Подивися, де ти є? В інший бік треба іти!

— То й ходімо!.. — байдужим мертвотним тоном відповів Данило.

...Наближалися до кордону. За вікном панувала темрява. Лідія вдивлялась у неї та в смужку вогнів, що фари автобуса вимальовували на асфальті. Їй подобалося подорожувати на передніх сидіннях, вся дорога стелилася перед очима. І все, що було обабіч цієї дороги. Села та містечка, гори, вкриті лісом, поля, встелені білосніжним покривалом. У цей час усе довкола спало: і люди, й природа. Лідія не спала. Вона чекала. Чекала зустрічі з рідним краєм.

Три роки на чужині, здається, минули, як сон. Пекуче сонце, гарячий пісок під ногами. Шум хвиль Середземного моря... Сон!..

Здається, прокинулася тут, у цьому автобусі. І єдина дійсність — тільки ця подорож. І дорога, дорога... Та ще шурхит, але уже коліс. Нещодавно питала у водія, скільки лишилося до кордону. Відповів, що півгодини. А здається, що минуло більше, та ніякого кордону не було видно. Тільки сніг на узбіччях і ряди дерев по обидва боки. Ані вогнів вдалині...

Заплющила очі. Може, так скоріше час мине, подумала.

Невдовзі автобус змінив швидкість. Розплющила повіки, протираючи очі... Здається, й задрімала?!

Що це? Автобус пригальмував. Рампа світилася червоним вогнем, і два прикордонники в теплих кожухах стояли по обидва боки дороги.

«Нарешті, нарешті це збулося! Боже, я вдома!..» — раділа, аж кричала подумки Лідія.

Перевірили документи у водія й рампа відкрилася. Хвилин за десять, а то й менше, підїхали до рядів більших і менших будівель. Припаркувалися. «Митниця», — зрозуміла дівчина. В автобусі уже ніхто не спав, усі помалу підводились і прямували до виходу.

Батьківщина зустрічала міцним лютневим морозцем і кучугурами снігу. Холод пронизував, здавалося, до кісток, відвиклося... Але хіба можливо було зігрітись в легкій куртці? Дехто не розраховував на таку погоду.

Підійшла жінка у формі і попросила всіх заходити до центральної, найбільшої будівлі для перевірки паспортів та митного контролю. Процедура тривала майже годину. Далі виходили, але вже крізь інші двері, на вулицю. Тільки з цього моменту ти вільна рухатись по рідній землі! Та все, чого хотілось Лідії, — чимскоріш забігти в автобус, до тепла! А там нехай вирушає швидше. Через добрих півгодини будуть Чернівці!

«Хрум-хрум». Сніг під ногами. Дівчина ходила взад-вперед малим двориком, де була розташована фірма «Едельвейс», яка займалася перевезенням пасажирів, вантажів, листів, грошей з Греції до України і з України до Греції.

Надворі сіріло, починався день. Приємно було бачити білий, пухнастий сніг довкола, хотілось доторкнутися, але боялася ще більшого відчуття холоду. Виявляється, що немає навіть рукавичок. І куди ж, думала, їде?!

Більшість людей уже розійшлися. За ними приходили або приїжджали близькі чи родичі. Лідія чекала своїх братів. Хто знає, чи не змінився розклад потягів. Перша «Рута» мала би бути лише о шостій.

Годинник на стіні в офісі, куди зайшла, щоб зігрітись, показував десять хвилин на сьому. Знову вийшла. Попрямувала до дороги, глянула вліво-вправо, нікого схожого на своїх братів не побачила. Повернулася у двір. Добрий десяток разів повторила цей маршрут, — на місці не стоялося.

Нетерпіння?.. А може, все-таки холод? Звертаючи за ріг будівлі, ще раз повернула голову в бік дороги і побачила двох високих, кремезних молодиків у шапках аж на очі, що призупинилися, шукаючи чогось чи когось очима.

«Певно, номер... — подумала Лідія. — Що?! Та це ж вони, братики! Дужі, міцні, красиві. Як могла не впізнати їх у першу ж мить?!». Побігла, полетіла їм назустріч.

Обоє одночасно вхопили її і стисли в широкі обійми, у яких вона потонула, якась зовсім дрібна, худенька! Так утрюх і завмерли на мить.

— Я забула, які ви високі та міцні! — примовила сестра, вдивляючись у обличчя то одного, то другого, — яка я рада бути з вами знову!

— І ми тому раді! З приїздом, нарешті, сестричко! — сказав Максим.

— З приїздом, Лідусю! — додав Данило. — Як почувашся на батьківщині? Бачу, не по зубах тобі мороз?

— Ага, не по зубах, бо так колотить, хіба не чуєш? — відповіла, намагаючись посміхнутися задерев'янілими губами.

— Що ж ти так одяглася? Легко... — дорікнув Максим, крутячи сестру туди й сюди.

— Де сумки твої? — спитав Данило, — беремо та йдемо до станції, там і зігріємось, чого стояти?!

— Оті дві великі — у дворі — показала очима вниз, — там інших уже й нема.

Брати підхопили сумки, і всі троє попрямували до залізничної станції. В почекальні не було так тепло, як і сподівалися. На щастя, довелося чекати недовго. Повільний, але вигідний людям, бо зупинявся на всіх більших та менших зупинках, міжміський потяг «Червона Рута» (названий так, напевно, в честь популярної буковинської пісні, бо пофарбований у такий же червоний колір, щоб усе було доречно), чекав на трійцю.

Вигляд потяга був жалюгідний. Деякі вікна вибиті, двері поламані, тому й не зачиняються добре.

Салон вагона, мабуть, не мила ніколи... Дерев'яні сидіння задубілі від морозу. Як присісти на них? Лідія так і стояла у вагоні, роздивляючись довкола себе й не насмілюючись присісти. «Я ще не скоро зігріюсь», — подумала. Людей майже не було. Максим і Данило примостили сумки поміж сидіннями і стояли поряд із сестрою, переминаючись з ноги на ногу та нахукуючи в руки.

— Як у таких умовах можна подорожувати? Та ще й півтори години! — тільки й вимовила Ліда, посинівши від холоду.

— Ось так тут і живемо, сестричко, як після громадянської війни, — мовив Максим.

— А тобі вже й забулося? — перепитав Данило, — хіба не таким ти це все залишила!

— Та, бачу, що таким... Думала, може змінилось щось на краще...

— На гірше, так — згодився Максим, — роки йдуть, а змін ніяких. Так все й занепадає.

Смуток і розпач зазирнули на хвильку до серця Лідії, але подивилася на братів, що потирали руки від холоду, пританцьовуючи, й посміхнулася.

— Ну, що ж! Нам залишається одне — грітись! І це ми будемо робити, а заодно святкувати мій приїзд.

По тих словах потягнулася до сумки.

Першою вийняла пляшку віскі «Грантс», а за нею — пахучий грецький коньяк «Метакса»¹.

— Ого, вибір у нас шикарний! — сміялися брати.

— Тільки біда, що закуска жалюгідна — зауважила сестра. — Маю одне грецьке яблуко і печиво, що недоїла в дорозі.

— А їдець ти сильний! Як видно, — пожартував Максим, — більше тебе поїхало, ніж приїхало...

— А мені здається, я те, що треба! І харчів мені не бракувало... Певно, клімат...

— А-га, а-га!.. — сміялися брати. — А що ж? Посиди у тій жарі!

— І, до речі, про сало та смалець я забула!

— Про ковбасу, про домашнє молочко! — додав Данило.

— Про це — тим більше, — згодилася Лідія.

Потяг, поскрипуючи усім своїм залізниччям, рушив з місця. Лідія ще порпалася в дорожній сумці, шукаючи пластикові стаканчики.

Розлили першу пляшку Метакси за приїзд.

Повагом почали розмову про життя-буття в Україні. Брати багато не розпитували сестру про її перебування за кордоном, певно, з такту, та й з листів знали немало. А ось їй хотілось знати все. Не терпілося їй не вірилося, що скоро побачить усіх рідних, доторкнеться, обійметься...

Розповів Максим про свою донечку Яринку, котрій ще й року не виповнилось, про свою літню поїзду до Австрії, на плантації капусти до австрійського бауера за контрактом. На цю капусту Данило мав був податися, та в останню мить відмовився і, дуже ризикуючи, туди поїхав Максим, а під час повернення назад мав не зовсім приємні пригоди з паспортом на кордоні, але, на щастя, все закінчилося добре.

Розповів і про сліпого дідуся, що зліг на початку зими. «Все свою онуку визирую», — каже...

¹ Відомий грецький коньяк.

Сушив голову молодий батько, як бути далі. Як жити, як сім'ю прогодувати. Заробітку не має, а коли й знайдеться щось, то оплата мізерна.

Економічно розбита, розтягнута в різні боки Україна не може стати на ноги. Завжди легко і просто розвалити, а як звести потім щось нове на руїнах? Немічна, але прекрасна країна, засипана уламками руйнацій, не могла розправити свої крила, як і її народ. Тим більше, що для господарювання потрібен мудрий ґазда, а якраз цього мудрого ґазди на широких українських просторах все ніяк не знаходилося.

Кожен виживав, як міг...

Так, молоді Максим і Данило, а разом з ними ще багато здорових, сильних українських чоловіків не знали, не бачили виходу з безкінечного тунелю проблем. За що братись, куди податись? Тим більше, допомоги немає звідки чекати. Слабші вдавалися до алкоголю, злого порадника. Під його дією переносилися в інший світ — безтурботний і брехливий. До отверезіння. А там, коли повертався глузд, а разом з ним і дійсність, поверталось й відчуття нової втечі. Рука тягнулася до склянки і світ поволі знову починав здаватися кращим...

І так колами, точніше — по спіралі, яка вела донизу. Скільки тих українських чоловіків-козаків там опинилося? На дні, з котрого уже не було сходнок вгору.

Щодо Максима і Данила, то їхнім богом був спорт. Здоровий дух і тіло. Самі спорудили в старій сільській бібліотеці спортзал, деякий інвентар мали, дещо самі «варили», згідно з тим, що знаходили в книгах з культуризму. Самі грушу боксерську пошили. Мали книги з різних бойових тактик сходу. Там по декілька годин проводили свій час у заняттях. Раділа Лідія за своїх братів. Та не просто раділа, — пишалася ними.

Пляшку Метакси спорожнили наполовину, але ніхто не п'янів, певно, від холоду. Данило дивився у вікно, повільно потягуючи зі склянки запашний грецький коньяк.

— І що скажеш, Данилку? — звернулася до нього сестра. — Яке твоє життя-буття, вільне й незалежне?

— Що казати... на сніг дивлюся... Хочу переконатися, що білий він, а не сірий, як мені здається. Розумієш, думаю... А так... Яка воля?... Неволя все кругом, — і замовк.

Лідія глянула на Максима, той кивнув головою:

— Певно, так і є, неволя, більша ніж будь-коли. Бо хіба це воля, коли не знаєш, що завтра дитині в рот покладеш? Я ж з радістю піду заробити, але де? Хто платить? Красти йти? Чи дурницями займатися? Не всі до того вродилися.

— Та не всі, — згодилася сестра.

— Під'їжджаємо, браття! Заговорились, — гукнув Данило. — Так і до Коломиї заїдемо. Все-таки добре, що у вікно дивлюся... на білий сніг.

— Якось швидко доїхали, — здивувалась Лідія, запихаючи в сумку напівпорожню пляшку коньяку і недоторкану пляшку віскі. — Ця компанія до випивки нікудишня. Майже сама половину коньяку видудлила і навіть не помітила. Як мерзла, так і мерзну...

— Не бєрют, сеструха?! — пожартував Максим.

— Де ж тут візьме при сибірському холоді! І як ви тут живете?!

Потяг почав гальмувати, постукуючи колесами. Всі підвелися й подалися до виходу.

Першим вийшов на перон Данило. Руку Лідії обпекло залізо ручки на дверях, до котрої доторкнулася, щоб утриматися, бо на сходинках, вкритих льодом, було слизько.

— Падай! — Данило простягнув сильні руки до сестри.

Опустив обережно Лідію на сніг, а далі підхопив сумки від Максима, що виходив слідом за нею.

Роздивилися навколо. Під будівлею вокзалу стояло два стареньких «Жигулі».

— Таксі, — кивнув у їхній бік Данило.

— Чудово! — зраділа Лідія. — Додому на таксі!

Підійшли ближче. З однієї машини вийшов водій і без запитань подався до багажника. Брати закинули сумки.

Виїхали, вказавши місце призначення. От і пряма дорога під гору... Скільки разів уві сні бачила Лідія цю дорогу...

Йшла по ній, поспішала, огорнута тугою, але, так ніколи й не доходячи до верху, не досягаючи села, дому, — прокидалася.

Прийшов час вийти на цю гірку, звернути ліворуч, поглядом спіймати перші сільські хатки, і вже не вві сні.

Забула про холод. Усім її єством заволоділа тривога, туга — ота, котра відчувалася у снах. Хвилювання, радість, нетерпіння — всі ті почуття, що відчуває той, хто довго блукав десь по чужих краях у пошуках кращого... Хтось знаходив, хтось ні... Та скільки б доріг не пройшов, що б нове й незвідане не дивувало, як би солодко не спалося під зоряним небом екзотичного краю, як би ніжно не бавило хвилями Середземне море, ніщо не зрівняється з цією засніженою дорогою. Дорогою, котра вела до батьківської хати, до краю, де вперше ступила, ще несміливо й обережно, дитяча ніжка, де вперше набилась гуля на лобі, де обдирались до крові лікті й коліна при перших спробах їзди на велосипеді, де вперше там, за мостом, обпалив губи цілунок... Де знайома кожна стежина, дерево, кушик. Де смаки й запахи весни чи осені, зими чи літа — не зрівняються

— Під'їжджаємо, браття! Заговорились, — гукнув Данило. — Так і до Коломиї заїдемо. Все-таки добре, що у вікно дивлюся... на білий сніг.

— Якось швидко доїхали, — здивувалась Лідія, запихаючи в сумку напівпорожню пляшку коньяку і недоторкану пляшку віскі. — Ця компанія до випивки нікудишня. Майже сама половину коньяку видудлила і навіть не помітила. Як мерзла, так і мерзну...

— Не бєрьот, сеструха?! — пожартував Максим.

— Де ж тут візьме при сибірському холоді! І як ви тут живете?!

Потяг почав гальмувати, постукуючи колесами. Всі підвелися й подалися до виходу.

Першим вийшов на перон Данило. Руку Лідії обпекло залізо ручки на дверях, до котрої доторкнулася, щоб утриматися, бо на сходинках, вкритих льодом, було слизько.

— Падай! — Данило простягнув сильні руки до сестри.

Опустив обережно Лідію на сніг, а далі підхопив сумки від Максима, що виходив слідом за нею.

Роздивилися навколо. Під будівлею вокзалу стояло два стареньких «Жигулі».

— Таксі, — кивнув у їхній бік Данило.

— Чудово! — зраділа Лідія. — Додому на таксі!

Підійшли ближче. З однієї машини вийшов водій і без запитань подався до багажника. Брати закинули сумки.

Вийхали, вказавши місце призначення. От і пряма дорога під гору... Скільки разів уві сні бачила Лідія цю дорогу...

Йшла по ній, поспішала, огорнута тугою, але, так ніколи й не доходячи до верху, не досягаючи села, дому, — прокидалася.

Прийшов час вийти на цю гірку, звернути ліворуч, поглядом спіймати перші сільські хатки, і вже не вві сні.

Забула про холод. Усім її єством заволоділа тривога, туга — ота, котра відчувалася у снах. Хвилювання, радість, нетерпіння — всі ті почуття, що відчуває той, хто довго блукав десь по чужих краях у пошуках кращого... Хтось знаходив, хтось ні... Та скільки б доріг не пройшов, що б нове й незвідане не дивувало, як би солодко не спалося під зоряним небом екзотичного краю, як би ніжно не бавило хвилями Середземне море, ніщо не зрівняється з цією засніженою дорогою. Дорогою, котра вела до батьківської хати, до краю, де вперше ступила, ще несміливо й обережно, дитяча ніжка, де вперше набилась гуля на лобі, де обдирались до крові лікті й коліна при перших спробах їзди на велосипеді, де вперше там, за мостом, обпалив губи цілунок... Де знайома кожна стежина, дерево, кущик. Де смаки й запахи весни чи осені, зими чи літа — не зрівняються

ні з чим! Бо батьківський дім, твоя родина, твоє коріння, твоя земля — незрівнянне, єдине й святе!

У село «Жигулі» заїхати не могли, бо дорогу замело снігом. Навіть сліду не видно. Ніхто ще не виходив з села так рано. А якщо хто й вийшов, то легкий вітерець швидко загладжував будь-який слід, підтримуючи біле простирадло дороги.

Розвантажились. Почалося совгання в снігу. Як у дитинстві, коли пішки поверталися зі школи. Починали війну в сніжки, а коли стомлювалися, присідали, а то й прилягали на край дороги у легку та пухнасту перину відпочити. Малювали орла руками на снігу, в кого краший. Робилося тепло, навіть гаряче, ніхто не мерз. Так, совгаючи в снігу, нарешті зігрілася й Лідія, крок за кроком наближаючись до села. Ось і перша вулиця. Все на своєму місці, нічого не змінилося.

Було тихо. Тільки деякі димарі над першими придорожніми хатками подавали ознаки життя. Дівчині здалося, що вона летить, не відчувала ніг, кроків, рухів, тільки серце лунко бухало в грудях. Вона чула тільки його стукіт, шалений, що віддавав у вухах і, здавалось, ось-ось проб'є грудну клітину і вирветься на волю. Впаде червоним, гарячим м'ячем на білий холодний сніг і покотиться, підскакуючи до рідного порогу. Перше воно, серце! Воно перше, завжди і всюди. Поводир, вожак — за ним слідує все решта, з чого складається людина.

Звернули вправо від головної сільської вулиці, на дорогу, що вела до річки, до рідної хати. Ось і дах, припорошений снігом. Берізки-красуні, струнки їй високі, як українські дівчата, зустрічали свою подругу з далеких доріг, ледь помахуючи довгим гіллям-волоссям. Вони не втратили своєї чарівності, навіть не маючи листя. З ними вона росла. Посадили їх разом з батьком ще у дитинстві.

...Скрипнула хвіртка. На дорогу вийшла мати, закутана у велику квітчасту хустку. Хто знає, скільки разів виходить отак сьогодні зранку, виглядаючи...

Виглядаючи свою доню. Первістку. Як раділи з чоловіком, коли з'явилася на світ, біленька й ніжна, як курча, майже тридцять років тому.

Вийшла й зупинилась. Очі затягло пеленою сліз. Намагалася з усіх сил не розплакатись, знала, що це доньці не до вподоби. Лідія була уже поруч. Худенька, посиніла від холоду.

— Доброго ранку, матусю! — вдаючи веселу, мовила Ліда.

— Доброго ранку, доню! З приїздом! Нарешті...

Розправивши руки, Лідія впала в теплі материні обійми. Від мами пахло свіжим сіном, худобою і ще чимось таким, своїм... Розцілувала доньку в обидві щоки, заглядаючи в очі.

— Як ти схудла! Шкіра й кістки. Що, не давали їсти в чужому краї? Ох, доню, — кивала головою мати.